

Pôvod sviatku Vianoc

20. decembra 2019 ✚ *Cirkev História*

Je advent, obdobie, keď premýšľame o prvom príchode nášho Pána Ježiša Krista. Pri blikotavom svetle purpurových sviec pomaly postupujeme od Veni Emmanuel k nádherným antifónam, ktoré spievame tesne pred sviatkom Narodenia Pána.

Áno, krásne, krásne liturgické obdobie; očistiac si srdcia rozjímaním o posledných veciach, podstupujeme prípravu na prijatie Pána Ježiša Krista a oslavu Jeho Vtelenia. Aký hlboký kresťanský sviatok! Bohužiaľ, je to tiež obdobie roka, v ktorom sú veriaci škandalizovaní a osočovaní tvrdeniami, že Vianoce nie sú nič iné, ako pohanský sviatok „ukradnutý“ Cirkvou, pokrstený sviatok rímskeho, alebo snáď keltského zimného slnovratu, pod tenkým kresťanským náterom. Čo môžeme povedať na tieto obvinenia pochádzajúce od protestantských fundamentalistov a iných skeptikov?

V prvom rade, si treba uvedomiť, že Cirkev nikdy autoritatívne netvrdila, že 25. december bol naozaj dňom narodenia Ježiša Krista. Najstaršie zmienky o dátume Kristovho narodenia ho umiestňujú na 20. mája alebo 20. apríla, pseudocyprianský text z polovice tretieho storočia hovorí o 28. apríli. Sv. Epiphanius okolo roku 390 tvrdil, že Kristus sa narodil 6. januára [1]. Takže necítíme potrebu za každú cenu obhajovať 25. december, hoci jestvuje dostatočne presvedčivý dôkaz, ktorý zdôvodňuje túto teóriu (*tu*) a mnoho teológov a historikov Cirkvi pre 25. december ako dátum narodenia naozaj argumentovalo.

Tomu sa však teraz nebudeme venovať. Mali by sme sa ale pýtať, či majú Vianoce pohanské korene a čo konkrétne je na nich pohanské? Je to skutočnosť, že 25. decembra sa oslavovali Diove údajné narodeniny? Je to skutočnosť, že vstup Boho-človeka do ľudských dejín sa podobá na staré pohanské legendy o polobohoch? Alebo je to pre oslavy, ktoré sprevádzajú zvyky rozdávania darčiekov, svetlá, zdobenie stromov a používanie rastlín ako imelo, brečtan a cezmina? Pre uspokojujúcu odpoveď treba toto všetko preskúmať.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Datovanie a pôvod sviatku

Je pravda, že dátum 25. decembra bol v rímskom svetskom kalendári uvedený ako Natalis Invicti, „Narodenie neporaziteľného“ a odkazoval na Sol Invictus, nepremožiteľné Slnko. Tento kalendár pochádza z obdobia okolo roku 354, kedy už bol kult Sol Invictus vo svojich smrteľných krčoch. Rovnaký kalendár tiež uvádza, že 25. december je aj sviatok Natus Christus in Betleem Iudeæ, „narodenie Ježiša Krista v Betleheme v Judsku.“ Takže minimálne v roku 354 sa tieto sviatky v Ríme oslavovali súčasne.

Korelácia však neznamená kauzálnu súvislosť. To, že tieto sviatky jestvovali súčasne, nie je argument, ktorý by sám o sebe dokazoval, že jeden pochádza z druhého. Naopak, môže to byť prípad liturgickej rivality. Sviatok mohol byť stanovený na rovnaký dátum, aby zabránil slabým kresťanom zúčastniť sa na oslavách slnka a tak upadnúť späť do pohanstva.

Veľa záleží na svetle, v ktorom to interpretujeme. Pseudocypriánsky spis (okolo roku 243) napríklad, namiesto toho, aby považoval za podozrivé, že dva sviatky majú spoločný dátum, hovorí: „Ako podivuhodne Prozreteľnosť učinila, keď v deň, keď sa zrodilo Slnko, zrodiť sa mal aj Kristus.“ [2] Sv. Ján Zlatoústý tiež považuje za mimoriadne náležité, že Slnko a Kristus sa oslavujú v rovnaký deň a upriamuje pozornosť na „Slnko spravodlivosti“, mesiášske meno, ktoré Kristovi udeľuje Malachiáš (4:2).

Chryzostom hovorí: „Ale aj náš Pán sa narodil v mesiaci december... osem dní pred kalendami (25.) .... Ale volajú to Narodenie Nepremožiteľného. Kto je však rovnako nepremožiteľný, ako náš Pán? Volajú to narodenie Slnka, ale On je Slnko spravodlivosti.“ [3]

Pokrstenie pohanského sviatku je veľmi nepravdepodobné. Po prvé, kult Sol Invictus bol na vrchole okolo roku 270. V roku 354 bol už takmer mŕtvy a jeho prítomnosť v rímskom kalendári bola len formálna. Po druhé, tak ako sa to pravdepodobne stalo pri Helloweene, dátum bol zvolený úmyselne, aby vlažných kresťanov odradil od pohanských sviatkov a priviedol ku sviatkom kresťanským. Po tretie, vieme, že Cirkev tých čias absolútne neholdovala synkretickému miešaniu pohanských kultov a kresťanstva, ako jej dnešní kritici vyčítajú. Práve opak je pravdou.

Tertullianus pri mnohých príležitostiach vehementne popiera, že Kristus a Sol Invictus majú niečo spoločné. Sv. Augustín pranieruje ako kacírov tých, ktorí naznačujú spojitosť medzi Kristom a Sol. Lev I. ostro karhá preživšie zvyšky slnečného kultu. [4] Možno namietnete, že ak títo otcovia tak ohnivo kážu proti identifikácii Sol s Kristom, tak potom sa takáto vec musela bežne diať, inak by tak zapálene proti tomu nevystupovali. Dobrý postreh, ale treba tiež povedať, že ak to Cirkev tak horlivo zatracovala, je nemožné, aby na druhej strane povzbudzovala k synkretizmu, proti ktorému vlastne bojovala.

Po štvrté, korelácia medzi Kristovým narodením a zrodením neporaziteľného Slnka je zaznamenaná len v Ríme a Itálii. Vo zvyšku ríše bolo Kristovo narodenie oslavované v rôzne dni. 25. december sa stal univerzálnym sviatkom až medzi rokmi 410 – 420 a vtedy už slnečný kult dávno nejestvoval.

Zdroj: pixabay.com

Spojenie pôstu a adventu

Musíme mať na pamäti aj to, že sviatok Narodenia sa neoslavuje izolovane, ale v kontexte prípravy – adventu, ktorý Vianociam predchádza. Hoci, samozrejme, advent nie je starší ako Vianoce, pretože najskôr treba sviatok a až potom prípravné obdobie. Ale aj tak máme doklady o advente už z 5. storočia a jeho celocirkevné zavedenie sa uskutočnilo v siedmom storočí.

Advent bol pôvodne chápaný ako malý pôst, čo priamo dokazuje nariadenie synody v Mâcon (581), v Galii, ktoré prikazuje používať pôstne omšové proprium. V mnohých regiónoch mal advent a pôst zhodne po päť nediel (napríklad v celom Španielsku). Regionálne synody zakazovali v advente sobáš, rovnako ako v pôste.

Ak však advent predstavuje malý pôst, potom ak by Vianoce pripadli na dátum po prvom januári, hrozí, že sa adventné a pôstne obdobie raz za čas prekryjú. Fixovanie Vianoc na 25. decembra toto riziko odstraňuje. Zdá sa teda, že dátum Vianoc má náväznosť aj na vzájomné postavenie adventu a pôstu. Je to však len teória.

Pohanské zvyky

Občas sa v prospech pohanského pôvodu Vianoc argumentuje poukazom na vianočné zvyky. Napríklad zdobenie stromčeka. Protestantští fundamentalisti citujú Jeremiáša a tvrdia, že stromček je prastarý pohanský relikv:

Toto hovorí Pán: „Cestám národov sa nepriúčajte a znamení nebies sa nelakajte, ako sa ich lakajú národy. Veď zákony národov sú nič, je to drevo zoťaté v hore, dielo rúk umelca sekerou. Krášlia ich striebrom a zlatom, upevňujú ich klinmi a kladivom, aby sa neknísali.“ [5]

Táto námietka by bola smiešna, keby ju protestanti nebrali tak vážne. Jeremiáš tu zavrhuje kanánsky zvyk stavať a uctievať Ašerov stĺp, nie vianočný stromček. Navyše predstava, že by kanánsky zvyk z prvého tisícročia pred Kristom bol pôvodcom nášho zvyku zdobiť vianočný stromček je absurdná. Okrem toho máme množstvo legiend o jeho pôvode a hoci niektoré ho datujú k sv. Bonifácovi a iné k Lutherovi, najstaršie skutočné svedectvo o tomto zvyku je z roku 1605. Zvyk pochádza z poreformačného Nemecka a nie Kanánu.

Niektoré zvyky majú pravdepodobne pohanský pôvod. Pohanské zvyky spojené so zimou pretrvávali napriek tomu, že pohanské náboženstvo vymizlo a vianočné sviatky naberali na dôležitosť. Cirkev sa však usilovala vytlačiť poverčivé praktiky.

Napríklad: Arcibiskup Martin z Braggy v roku 575 zakázal používať imelo ako vianočnú dekoráciu (imelo bola druidská rastlina). Pálenie ohňov spojených z pohanským zimným slnovratom zakázal pápež Zachariáš v roku 747. Modranicht, keltský sviatok slnovratu oslavujúci duchov mŕtvych bol zakázaný vo ôsmom storočí, Tabulae Fortunae (potravinové obete konané za dobrú úrodu) boli zakázané v roku 692.

Ak sa teda Cirkev usilovala zo sviatkov odstrániť všetky špecificky pohanské prvky, ako potom možno tvrdiť, že tieto zvyky využila, aby ovládla nič netušiace obyvateľstvo? To, čo sa v skutočnosti stalo, bolo, že počas a po pokresťančení Európy, ktoré trvalo stáročia, Cirkev vykonala všetko pre to, aby odstránila tie najpoverčivejšie a otvorene pohanské zvyky súvisiace so zimným slnovratom, ako obetovanie duchom, oslava mŕtvych atď. Tieto boli postupne odstránené.

Iné z nich, obľúbené a menej škodlivé boli postupne zbavené svojho pohanského obsahu, prevzali kresťanský symbolizmus a včlenili sa do kresťanskej kultúry. Tak plody cezmíny už nepredstavujú ochrannú moc elfov a víl, ale Kristovu krv.

Pohanská etymológia možno zostala, ale pohanský pôvod týchto zvykov bol príliš vzdialený na to, aby predstavoval pre kresťanský ľud nebezpečenstvo. Aj anglické názvy dní Thursday – Thorov deň, Wednesday – Wotanov deň atď., majú pohanský pôvod, avšak nordické pohanstvo je natoľko stratené v minulosti, že tieto pohanské relikty nie sú kresťanom nebezpečné. Nikto nezačne uctievať Wotana (Odina) len preto, že štvrtý deň je po ňom pomenovaný.

Tieto prvky zostali len obyčajnými kultúrnymi elementmi bez akéhokoľvek duchovného významu, ak im len nebol vtlačený nový, kresťanský význam, ktorý ich spravil absolútne prijateľnými.

Je preto veľký rozdiel, ak sa starým zvykom dostane uplatnenie v nových obradoch, samozrejme, pokiaľ je ich symbolizmus prijateľný kresťanskej viere a prevzatím pohanských praktík en masse. Naviac, drvivá väčšina zvykov, ktoré dnes sprevádzajú Vianoce, majú moderný, komerčný pôvod a nie staroveké pohanské korene.

Zdroj: pixabay.com

Hlboko kresťanský sviatok

Boli Vianoce pohanské? Ak sa vrátíme k cirkevným otcom, ktorí tento sviatok oslavovali prví, vidíme, že ich úmyslom a túžbou bolo pripomenúť si tú najdôležitejšiu udalosť v ľudských dejinách. Boha vstupujúceho do svojho stvorenia. Ich dôvod pre zavedenie tohto sviatku korení v trinitárnej teológii.

Dátum, ktorý bol nakoniec stanovený, pramení v ich biblickom myslení a túžbe zachovať apoštolskú tradíciu. Ich vehementná snaha očistiť tento sviatok od akejkoľvek pohanskej paralely je s istotou dokázaná a preto je nespochybniteľným faktom, že Cirkev sa nijako nesnažila "pokrstiť" pohanské zvyky, aby oklamala nerozumných pohanov a vlákala ich do svojich osídíel.

Vídame občas vianočné zvyky, ktoré majú pohanské pozadie? Áno. Čo to znamená? Ak aj má cezminá pohanský pôvod, má dnes pohanskú konotáciu? A komu nakoniec patrí? "Pánova je zem aj všetko čo ju naplňa" (Ž. 24:1); ani cezminá, ani imelo, ani brečtan nepatria pohanstvu a každá stvorená vec môže byť platná pri oslave Stvoriteľa. Ak Kristovo Vtelenie a smrť vytrhli ľudstvo z ruky Diabla a vrátili ho Bohu, prečo by sviatok Vtelenia nemohol byť príležitosťou získať späť stvorenstvo a od uctievania démonov ho nasmerovať k oslave pravého Boha?

Preklad z unamsanctamcatholicam.blogspot.com

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/povod-sviatku-vianoc/>